

Agnieszka Czekaj-Zastawny, Albert Zastawny

Sprawozdanie z badań ratowniczych na stanowisku 17 w Brzeziu, gm. Kłaj, woj. małopolskie, z lat 2005-2006

W 2005 i 2006 r. kontynuowano ratownicze, szerokoprzestrzenne prace wykopaliskowe na badanym od roku 2000 stanowisku 17 w Brzeziu, gm. Kłaj (Czekaj-Zastawny, Zastawny 2006). Badania prowadzono w różnych częściach zasięgu stanowiska (Ryc. 1), koncentrując je jednak przede wszystkim w miejscu największego nagromadzenia śladów osadnictwa pradziejowego, tj. w najwyższej położonej, centralnej jego partii (Ryc. 2). W ciągu dziesięciu miesięcy wykopalisk sezonów 2005-2006 r. przebadano obszar o łącznej powierzchni 305 arów, odkrywając 939 obiektów ziemnych o różnej chronologii i pozyskując blisko 66 tysięcy zabytków. Badania przyniosły odkrycie materiałów kultur znanych z wcześniejszych sezonów badawczych, tj. kultury ceramiki wstęgowej rytej, malickiej, mierzanowickiej i lużyckiej. Nie odnotowano natomiast śladów osadnictwa kultury badeńskiej i kultury ceramiki sznurowej, na których zabytki natrafiono w 2004 r.

Obok miejsc z największym zagęszczeniem jam osadowych, pracami wykopaliskowymi objęto także typowe dla stanowiska 17 w Brzeziu strefy występowania

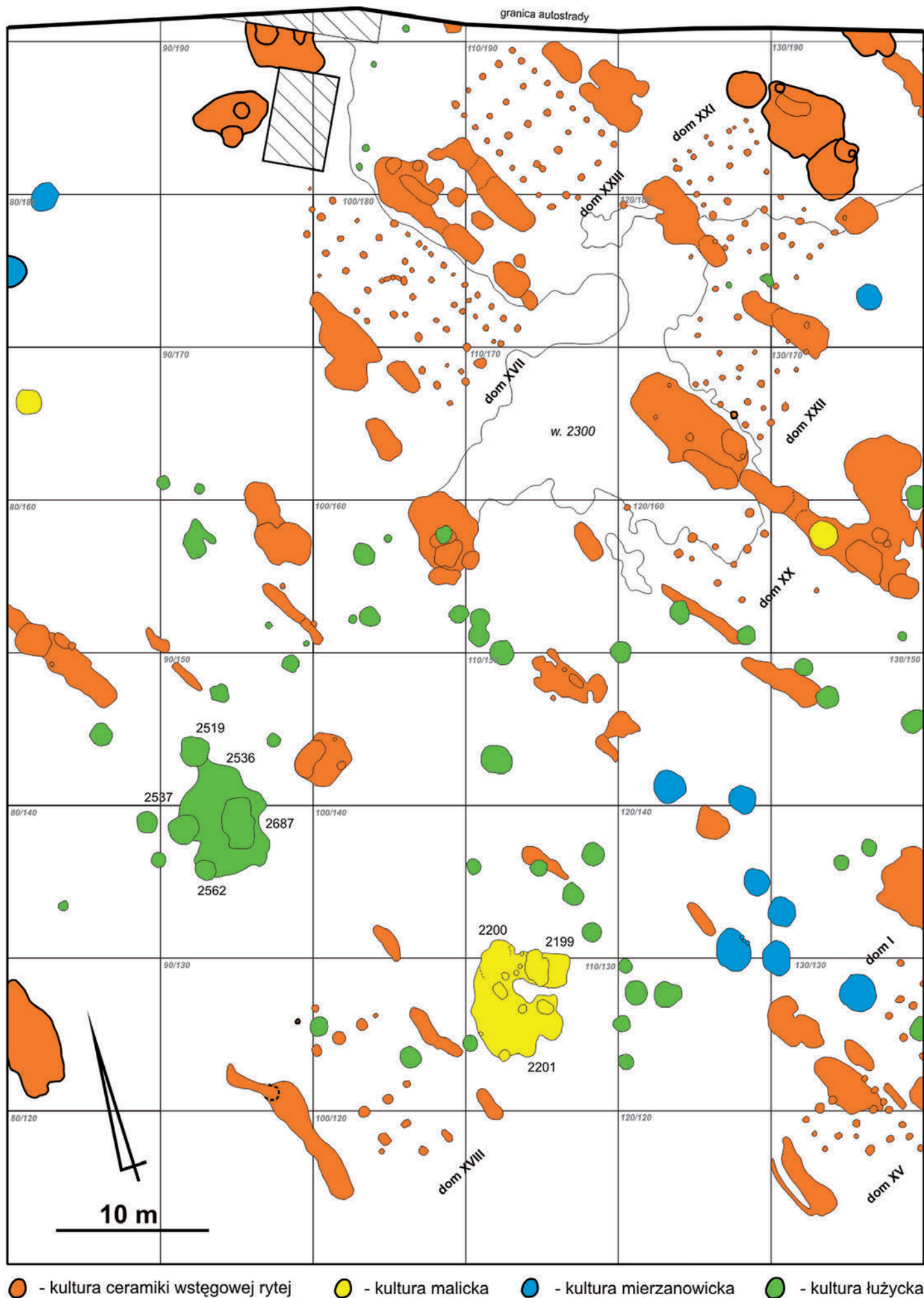
rozległych nawarstwień glebowych różnego pochodzenia, w tym o charakterze antropogenicznym. Interesującą sytuację zaobserwowano przy północnej granicy pasa autostrady, gdzie warstwa kulturowa z materiałami kultury ceramiki wstęgowej rytej „pokrywała” ślady kilku naziemnych domów słupowych tej kultury (Ryc. 2). W innych częściach stanowiska, głównie przy jego południowych obrzeżach, przebadano warstwy o charakterze trudnym do jednoznacznej oceny. Niezależnie od faktu odkrywania w ich obrębie zabytków z różnych okresów, nie można wykluczyć ich naturalnego pochodzenia.

W sezonie sprawozdawczym kontynuowano też badania dwóch rowów tektonicznych odkrytych w części zachodniej i wschodniej stanowiska. Prace te na bieżąco konsultowano z archeologami i geomorfologami w celu wyjaśnienia genezy tych „obiektów” (pęknięcia tektoniczne lub/i efekt penetracji wody). Na obecnym etapie badań należy całkowicie już wykluczyć archeologiczny charakter rowów, pomimo występowania w ich obrębie zabytków, a także obiektów pradziejowych.

Ryc. 1. Brzezie, stan. 17, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Lokalizacja stanowiska z zaznaczeniem obszaru badań w latach 2000-2006 (rys. A. Zastawny)

Fig. 1. Brzezie, site 17, Kłaj commune, małopolskie voivodeship. The location of the site with the 2000-2006 research area marked (drawing by A. Zastawny)

● - kultura ceramiki wstęgowej rytej
 ● - kultura malicka
 ● - kultura mierzanowicka
 ● - kultura łużycka

Ryc. 2. Brzezie, stan. 17, gm. Kfaj, woj. małopolskie. Plan obiektów badanych w latach 2005 i 2006 w północno-zachodniej części stanowiska (rys. A. Zastawny)

Fig. 2. Brzezie, site 17, Kfaj commune, małopolskie voivodeship. The plan of objects explored in 2005 and 2006 in the north-western part of the site (drawing by A. Zastawny)

■ KULTURA CERAMIKI WSTĘGOWEJ RYTEJ (DALEJ: KCWR)

Pozyskane w 2005 i 2006 r. dane o KCWR dostarczyły bardzo istotnych informacji o osadnictwie tej kultury na omawianym stanowisku. Rozpoznano północno-zachodnią, zachodnią i południowo-zachodnią granicę osady, odkrywając kolejne ślady po długich domach o konstrukcji słupowej oraz liczne jamy gospodarcze. W ten sposób zamknięto badanie osady KCWR w liniach rozgraniczenia autostrady, rozpoznając jej wielkość i określając zasięg od strony zachodniej, południowej i wschodniej. Poza obszarem badań znalazła się północna część osady, położona pod współczesnymi budynkami gospodarczymi.

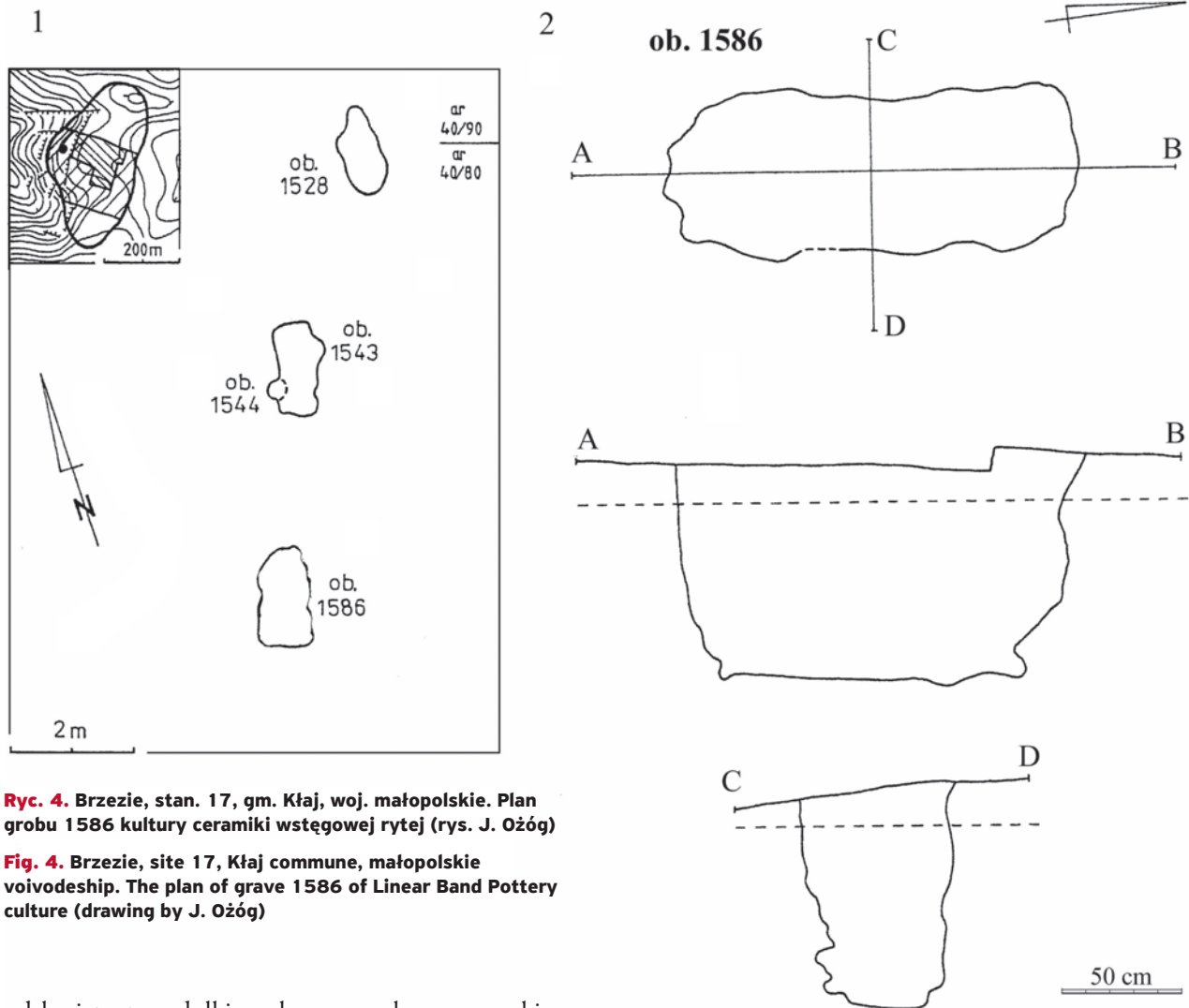
Odkryto ślady 7 domów słupowych KCWR (domy o numerach: XVII, XXVIII, XX-XXIII), co z dotychczas przebadanymi konstrukcjami słupowymi tworzy

osadę złożoną z 26 budynków. Stan zachowania pozostałości po długich domach jest różny. Ślady konstrukcji części z nich nie są kompletne ze względu na usytuowanie na silnie zerodowanym skłonie zachodniego stoku wyplaszczenia, na którym położona jest osada (np. dom nr XVIII) oraz lokalizację w miejscu odkrycia warstw kulturowych, utrudniających zachowanie, a także rozpoznawanie dołów posłupowych, tworzących zarysy konstrukcji (domy nr XX-XXI). Wyjątkowo dobrze zachowały się natomiast sąsiadujące ze sobą domy XVII i XXIII, odkryte przy północnej granicy autostrady (Ryc. 2, 3). Były to konstrukcje o różnej długości, odpowiednio: 15 i 9,5 m. Na uwagę zasługuje dom nr XXIII, z bardzo czytelnie zarysowanymi śladami po słupach, rozmieszczonymi wyjątkowo regularnie. Mierzy on tylko 9,5 m długości i jest najkrótszym długim domem KCWR na stanowisku 17 w Brzeziu. Dom ten przykrywała warstwa kulturowa (2922) KCWR o miąższości do 30 cm. Sytuacja taka dała możliwość przeprowadzenia punktowej planigrafii zabytków „znad” domu oraz z jego bezpośredniego otoczenia, a także paleobotanicznego próbkowania ww. warstwy. W sąsiadującym domu nr XVII odkryto natomiast rzadko spotykane ślady wewnętrznego podziału budynku. W jego środkowej partii

Ryc. 3. Brzezie, stan. 17, gm. Kfaj, woj. małopolskie. Pozostałości długich domów o konstrukcji słupowej kultury ceramiki wstępowej rytej podczas eksploracji – domy: XVII i XXIII (fot. A. Zastawny)

Fig. 3. Brzezie, site 17, Kfaj commune, małopolskie voivodeship. The remains of longhouses with post construction of Linear Band Pottery culture during exploration – houses: XVII and XXIII (photo. by A. Zastawny)

Ryc. 4. Brzezie, stan. 17, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Plan grobu 1586 kultury ceramiki wstęgowej rytej (rys. J. Ożóg)

Fig. 4. Brzezie, site 17, Kłaj commune, małopolskie voivodeship. The plan of grave 1586 of Linear Band Pottery culture (drawing by J. Ożóg)

odsłonięto trzy dołki postłupowe połączone rowkiem, które można interpretować jako fragment ściany działowej (Ryc. 2).

Na uwagę zasługuje też niekompletnie zachowany dom nr XVIII, w którym brak jest dołów postłupowych z dwóch zewnętrznych rzędów słupów (odkryty na skłonie wypłaszczenia). Ślady słupów wewnętrznych zachowały się dobrze, ukazując w wielu przypadkach bardzo czytelny podział na jamę przystupową oraz ślad po właściwym drewnianym słupie. Najciekawsze są jednak liczne okruchy węgla drzewnych, odkryte w 9 z 15 przebadanych dołów postłupowych. Jest to pierwszy w Brzeziu przykład domu KCWR z wyraźnymi śladami spalania konstrukcji mieszkalnej. Z wypełnisk śladów po słupach pobrano kilkanaście próbek węgla drzewnych do badań radiowęglowych i paleobotanicznych.

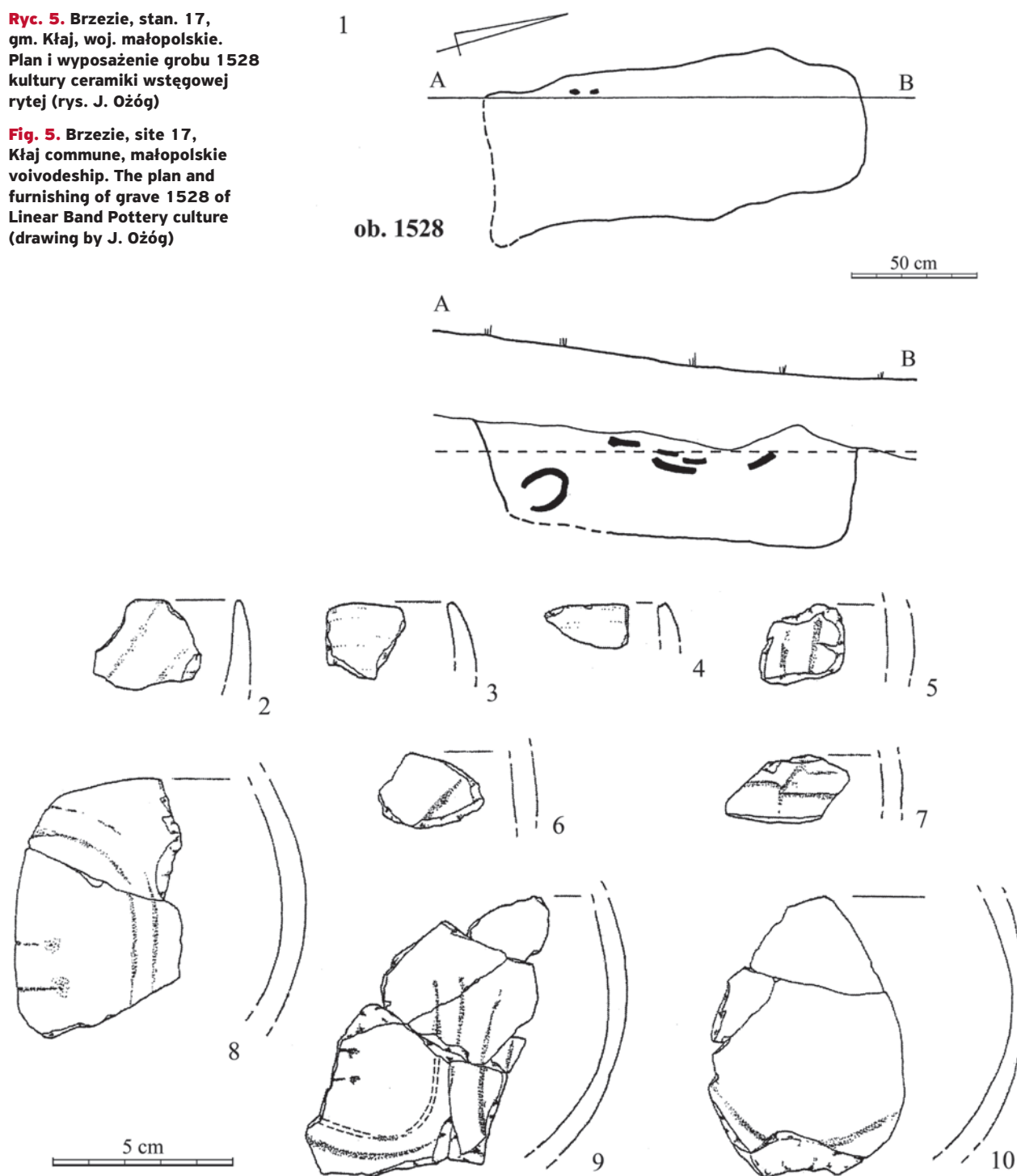
Obok obiektów związanych z konstrukcjami naziemnych budynków mieszkalnych przebadano szereg jam gospodarczych, stanowiących zaplecze dla długich domów (Ryc. 2). Ich różnorodność (a w związku z tym także i funkcja) jest bardzo duża i dopiero szczegółowe analizy gabinetowe pozwolą na ich dokładną charakterystykę.

Z KCWR związane jest jeszcze jedno niezwykle interesujące odkrycie. Na zachodnim krańcu stanowiska, u podstawy silnie opadającego skłonu wypłaszczenia, na którym lokuje się osada, odsłonięto i przebadano 3 prostokątne obiekty grobowe (Ryc. 4-6). Dwa z nich zawierały wyposażenie, szkielety nie zachowały się. Groby położone są blisko siebie, tworząc niewielkie zgrupowanie. Są to pierwsze pewne pochówki KCWR na omawianym stanowisku. Znaczenie tego odkrycia wynika też z lokalizacji grobów wyraźnie poza obrębem osady, w interesującym i dobrze udokumentowanym kontekście przestrzennym.

W okresie sprawozdawczym przebadano łącznie 347 obiektów KCWR, w tym 44 jamy budowlane i 239 dołów postłupowych tworzących ślady 7 konstrukcji mieszkalnych oraz 64 różnego rodzaju jamy, 1 palenisko i 2 obiekty w typie rowków, a także 3 obiekty grobowe. Pozyskane bogate materiały zabytkowe potwierdzają dotychczasowe ustalenia chronologiczne, lokując omawianą osadę w obrębie fazy nutowej kultury ceramiki wstęgowej rytej.

Ryc. 5. Brzezie, stan. 17, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Plan i wyposażenie grobu 1528 kultury ceramiki wstęgowej rytej (rys. J. Oźóg)

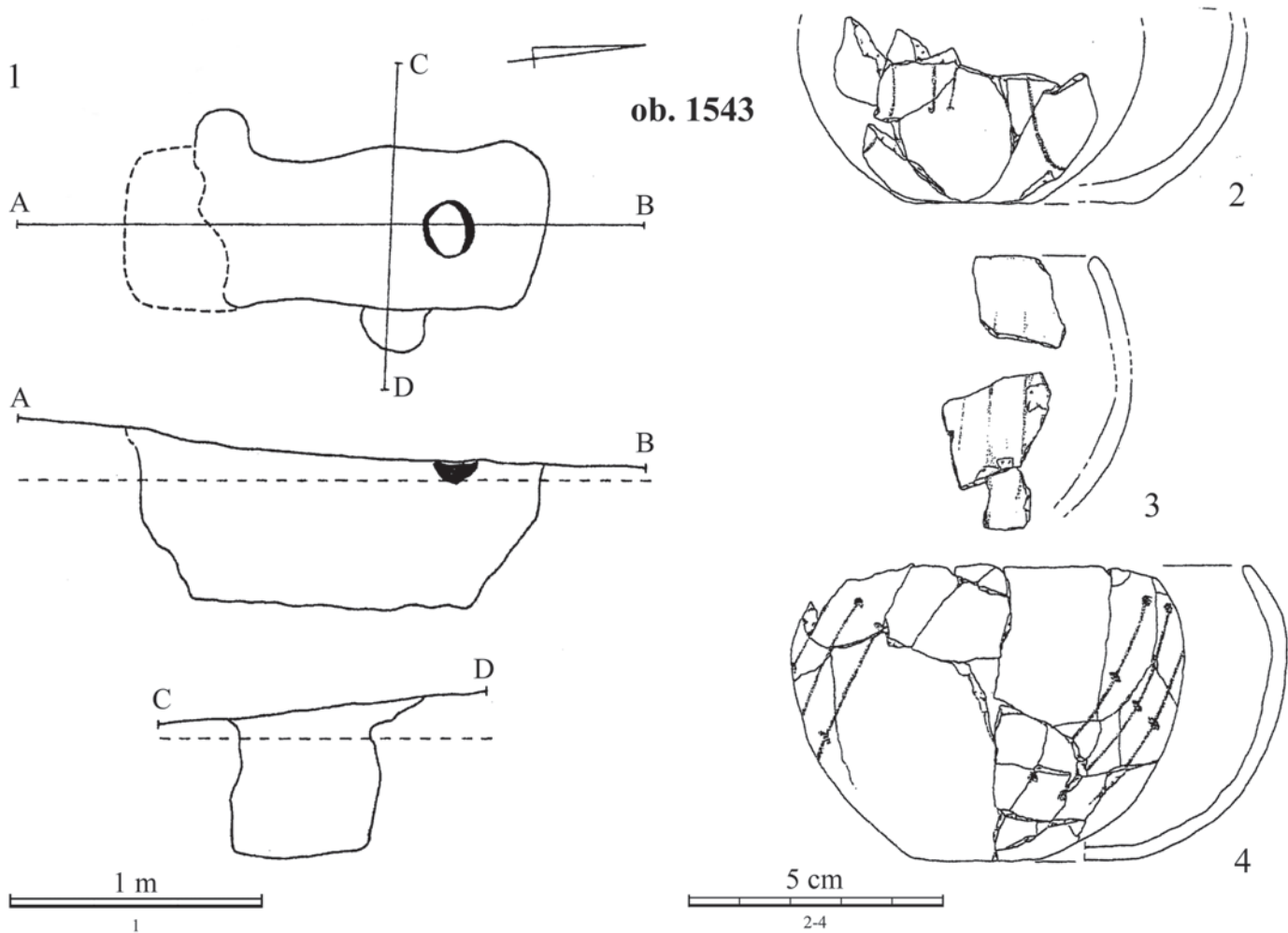
Fig. 5. Brzezie, site 17, Kłaj commune, małopolskie voivodeship. The plan and furnishing of grave 1528 of Linear Band Pottery culture (drawing by J. Oźóg)

■ KULTURA MALICKA (DALEJ: KM)

Na całym obszarze objętym badaniami w 2005 i 2006 r. odkrywano ślady osadnictwa kultury malickiej, w postaci jam osadowych o różnych kształtach, wielkościach i usytuowaniu. Średnich rozmiarów koliste i owalne w zarysach jamy miały największy rozrzut przestrzeny. Ich obecność stwierdzono zarówno przy północnej, jak i południowej granicy pasa autostrady, a więc na obszarze o długości ponad 200 m na osi północ-południe. Granic osady KM w tych miejscach nie da się jednoznacznie określić.

Najwięcej obiektów odsłonięto w południowej części badanego terenu (Ryc. 2). Spośród nich wyróżnia się bardzo typowy dla form osadnictwa omawianej kultury duży kompleks ponad 10 obiektów wziemnych, połączonych w części stropowej. Zespół ten składa się z kilku większych jam rozdzielających się przy dnie, rzędu 4 dołów postępujących, jednego paleniska o prostokątnym zarysie i kilku nieregularnych przegłębieniach zlokalizowanych w różnych częściach omawianego kompleksu. Warto podkreślić, że tego typu założenie jest bardziej charakterystyczne dla innych stanowisk KM badanych

ob. 1543

Ryc. 6. Brzezie, stan. 17, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Plan i wyposażenie grobu 1543 kultury ceramiki wstęgowej rytej (rys. J. Ożóg)

Fig. 6. Brzezie, site 17, Kłaj commune, małopolskie voivodeship. The plan and furnishing of grave 1543 of Linear Band Pottery Culture (drawing by J. Ożóg)

na trasie autostrady A-4, np. dla Targowiska 11 (Czekaj-Zastawny *et al.* 2004) i jest w Brzeziu przypadkiem jak dotąd odosobnionym. Uwagę zwraca rozplanowanie największych obiektów osadowych (lub ich zespołów) z widocznym, regularnym rozmieszczeniem jam w bardzo zbliżonych do siebie odległościach, co 30-35 m.

Jak dotąd na stanowisku 17 w Brzeziu nie odkryto śladów budownictwa naziemnego kultury malickiej. Wskazane wyżej potwierdzenie uporządkowanego rozplanowania obiektów na osadzie, widoczne już od pierwszego sezonu badań w 2000 r. (Czekaj-Zastawny *et al.* 2004) może wskazywać na istnienie pomiędzy obiektami wziemnymi budynków mieszkalnych o konstrukcji nieuchwytej archeologicznie. Nie można jednak całkowicie wykluczyć obecności śladów domów słupowych, które znane są z innych stanowisk „autostradowych” (Kadrow 2006; Grabowska, Zastawny 2006). Zlokalizowanie tego typu obiektów umożliwi być może szczegółowa analiza planu stanowiska, zwłaszcza w miejscach nagromadzenia dołów postłupowych tworzących zarysy długich domów KCWR, współwystępujących z jamami malickimi.

Z obiektów kultury malickiej pochodzą na ogół niezbyt liczne zespoły materiałów, stylistycznie i chronologicznie nie odbiegające od inwentarzy pozyskanych w poprzednich sezonach badawczych. W dużej ilości jam odnotowano znaczący udział ceramiki KCWR, pochodzącej ze zniszczonych przez obiekty malickie wypełniak obiektów KCWR.

▪ **KULTURA MIERZANOWICKA (DALEJ: KMRZ)**

Z kulturą mierzanowicką związanych jest stosunkowo najmniej obiektów. Najliczniej wystąpiły one w najwyższej położonej na stanowisku strefie badań (17 jam), choć odkrywano je we wszystkich właściwie miejscach objętych wykopalskami. W najniższej partii terenu (przy południowej granicy pasa autostrady) dokończono eksplorację naziemnego domu, na którego ślady – w postaci rowka i osadzonych w nim słupów – natrafiono w poprzednich

Ryc. 7. Brzezie, stan. 17, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Kompleks obiektów kultury łużyckiej w trakcie eksploracji – rzut poziomy i częściowo odsłonięte przekroje pionowe obiektów 2536 i 2687 (fot. A. Zastawny)

Fig. 7. Brzezie, site 17, Kłaj commune, małopolskie voivodeship. A complex of Lusatian culture objects during exploration – the horizontal projection and partially uncovered vertical sectional view of objects 2536 and 2687 (photo. by A. Zastawny)

latach badań. Ma on identyczną konstrukcję, wymiary i orientację co – wzmiankowany już w literaturze – pierwszy na stanowisku (i w ogóle w KMRZ) naziemny budynek mieszkalny omawianej kultury (Czekaj-Zastawny, Zastawny 2006).

W północno-zachodniej części badanego obszaru odsłonięto i przebadano tylko jedno, wyraźniejsze zgrupowanie jam KMRZ, złożone z obiektów rozciągniętych na osi północ-południe. Były to koliste w zarysie poziomym i trapezowate w profilu jamy, w większości zasobowe, o bardzo charakterystycznej, warstwowanej strukturze wypełnisk i zbliżonych wymiarach. Obiekty kultury mierzanowickiej zawierały wyjątkowo nieliczne zespoły zabytków, głównie fragmentów ceramiki. Badania w sezonie 2005 i 2006 r. nie wniosły więc istotnych danych do chronologii relatywnej osadnictwa KMRZ na omawianym stanowisku, które ocenione zostało na późny etap rozwoju KMRZ – grupa giebułtowska (Czekaj-Zastawny *et al.* 2002).

Ryc. 8. Brzezie, stan. 17, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Kompleks obiektów kultury łużyckiej w trakcie eksploracji – jeden z przekrojów pionowych obiektów 2536 i 2687 (fot. A. Zastawny)

Fig. 8. Brzezie, site 17, Kłaj commune, małopolskie voivodeship. A complex of Lusatian culture objects during exploration – one of sectional views of objects 2536 and 2687 (photo. by A. Zastawny)

■ KULTURA ŁUŻYCKA (DALEJ: KŁ)

Liczne i interesujące są materiały związane z KŁ. W zachodniej części badanego obszaru odkryto 89 obiektów osadowych. Zdecydowana większość z nich wyraźnie grupowała się tworząc kilka skupisk jam koncentrycznie otaczających „puste” przestrzenie, wolne od śladów osadnictwa łuzycyjskiego (Ryc. 2). W skład takich skupisk wchodziło średnio 10-12 jam, zamykających powierzchnie wielkości do ok. 100 m², w obrębie których najprawdopodobniej zlokalizowane były naziemne, prostokątne domy mieszkalne o konstrukcji innej, niż słupowa. Ze stanowiska 17 w Brzeziu (głównie z jego części południowej i wschodniej) znane są ślady kilku słupowych budynków omawianej kultury (Czekaj-Zastawny, Zastawny 2006), co wskazywałoby na istnienie budowli naziemnych KŁ o różnej konstrukcji i być może także funkcji. Na przebadanym obszarze natrafiono na trzy koncentryczne skupiska jam, które można interpretować jako miejsca usytuowania domów, otoczonych obiektami gospodarczymi. Pozostałe obiekty kultury łuzycyjskiej zgrupowane były w niewielkie zespoły kilku sąsiadujących ze sobą jam, a tylko nieliczne obiekty osadowe wystąpiły samodzielnie. Wszystkie jamy miały zbliżone, koliste zarysy na poziomie odkrycia, podobne wielkości i niemal identyczną strukturę wypełnisk, z licznymi na ogół zespołami ceramiki i drobnymi grudami polepy.

Wyjątkowo interesujący zespół obiektów odkryto w południowo-zachodniej części osady. Różni się on zdecydowanie od innych jam KŁ i nie ma jak dotąd analogii na omawianym stanowisku. Jest to rozległy (900 × 600 cm) kompleks 5 obiektów połączonych ze sobą w częściach stropowych: 2536, 2687, 2519, 2537, 2562 (Ryc. 2). Trzon tego kompleksu stanowi duża glinianka, sięgająca głębokości 188 cm poniżej poziomu odkrycia (obiekt 2536). Od strony zachodniej przylegają do niej 3 jamy, z których 2 wyraźnie naruszają zewnętrzny obrys glinianki. Wypełnisko tej ostatniej przemieszane było z lessem (płaty czystego lessu). W przeciwieństwie do wypełnisk wyżej wymienionych jam, z warstw glinianki pozyskano bardzo niewiele materiału zabytkowego.

W środkowo-wschodniej części opisywanej glinianki natrafiono na najciekawszy obiekt (nr 2687) – w przybliżeniu prostokątną jamę w zarysie poziomym i nieckowatą w rzucie pionowym (Ryc. 7, 8). Zawierała ona masowo występujące fragmenty naczyń, grudy polepy i okruchy węgla drzewnych, układających się miejscami równoległe do przebiegu dna obiektu. Bardzo czytelna jest granica między charakteryzowanym obiektem a glinianką, określająca ich wzajemną relację stratygraficzną. Trudno jest na tym etapie badań rozstrzygnąć kwestię przeznaczenia charakteryzowanego kompleksu obiektów KŁ. Wykluczyć raczej należy funkcję mieszkalną (półziemianka wkopana w gliniankę), wskazując równocześnie na jego gospodarczy charakter. Warto jeszcze podkreślić, że opisywany kompleks położony jest w bezpośrednim sąsiedztwie dwóch omówionych wyżej skupisk koncentrycznie ułożonych jam, którym mogły towarzyszyć budynki naziemne. Jest to układ bardzo interesujący, wskazujący na istnienie dużego zespołu mieszkalno-gospodarczego.

Na wymienienie zasługuje jeszcze jedno ciekawe odkrycie związane z KŁ. W jednej z niewyróżniających się wymiarami jam (obiekt 2250) natrafiono na skład glinianych ciężarków tkackich. W obiekcie o średnicy 110 cm i głębokości zaledwie 44 cm zdeponowano ich aż 19, układając tak ściśle, że właściwie stanowią one zasadnicze wypełnisko jamy. Są to duże, dobrze zachowane ciężarki o wymiarach 18 × 10 cm, trapezowatym kształcie w przekroju podłużnym i otworze w górnej, węższej części. Wszystkie mają niemal identyczny kształt i wymiary. W opisywanym obiekcie odkryto ponadto kilkadziesiąt drobnych fragmentów naczyń oraz grudy polepy.

Na podstawie cech ceramicznych, osadnictwo KŁ w badanej partii stanowiska łączyć należy, podobnie jak w innych jego częściach, z III/IV i V okresem epoki brązu.

Rok 2006 był ostatnim sezonem badań, zamykającym szerokoprzestrzenne, ratownicze prace wykopaliskowe, wyprzedzające budowę autostrady A-4 w rejonie stanowiska 17 w Brzeziu, gm. Kłaj.

Bibliografia

Czekaj-Zastawny A., Grabowska B., Zastawny A. 2004. Nowe materiały kultury malickiej z badań na trasie autostrady A-4 w zachodniej Małopolsce: stanowiska Brzezcie 17 i Targowisko 11, gm. Kłaj. *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 24, 69-88.

Czekaj-Zastawny A., Jarosz P., Kadrow S. 2002. Badania ratownicze na trasie projektowanej autostrady A-4 w woj.

małopolskim (sezon 2000-2001 – neolit i wczesna epoka brązu). *Acta Archaeologica Carpathica* 37, 19-44.

Czekaj-Zastawny A., Zastawny A. 2006. Badania ratownicze w Brzeziu, gm. Kłaj, woj. małopolskie, na stan. 17 w latach 2003-2004. W: Z. Bukowski, M. Gierlach (red.), *Raport 2003-2004. Tom 2. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za*

lata 2003-2004 (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego (d. Zeszyty ORBA). Seria B: Materiały Archeologiczne*). Warszawa, 509-522.

Grabowska B., Zastawny A. 2008. Amfora kultury malickiej z wyobrażeniem postaci ludzkiej z Targowiska, st. 11, woj. małopolskie. W: J. Chochorowski (red.), *Młodsza epoka kamienia. Wybrane znaleziska* (= *Via Archaeologica*).

Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce). Kraków, 69-84.

Kadrow S. 2006. Kultura malicka. W: M. Kaczanowska (red.), *Dziedzictwo cywilizacji naddunajskich. Małopolska na przełomie epoki kamienia i miedzi* (Biblioteka Muzeum Archeologicznego w Krakowie 1). Kraków, 63-76.

Summary

Agnieszka Czekaj-Zastawny, Albert Zastawny

Report from the rescue research at site 17 in Brzezie, Kłaj commune, małopolskie voivodeship, in 2005-2006

In 2005 and 2006 wide-gamut rescue excavation works were continued at site 17 in Brzezie, Kłaj Commune which had been studied since 2000 (Czekaj-Zastawny, Zastawny 2006). During ten months of excavations in seasons 2005-2006 a total area of 305 ares was studied, which yielded 939 dugout objects of various chronology and led to the gathering of almost 66,000 monuments. The research enabled the uncovering of materials of cultures known from earlier research seasons, i.e. the Linear Band Pottery culture, Malice culture, Mierzanowice culture, and the Lusatian culture (Fig. 1, 2).

Linear Band Pottery culture (LBPC)

The data about LBPC acquired in 2005 and 2006 provided crucial information about the settlement of this culture at the discussed site. The north-western and south-western border of the settlement was found through finding subsequent traces of longhouses with post construction and multiple domestic holes (Fig. 2). Thereby the research of the LBPC settlement was completed within the lines outlining the motorway by recognising its size and specifying the scope from the west, south, and east. The research did not include the northern part of the settlement situated under present outbuildings. At the western boundary of the site, at the base of a steeply angled slope, at the flat area, where the settlement is located, 3 rectangular burial objects were uncovered and studied (Fig. 4-6). Two of them contained furnishings, skeletons were not preserved. The graves are close to one another, creating a small grouping. They are the first certain LBPC burials at the described site. The importance of this finding results from the situation of the graves, which are located clearly beyond the borders of the settlement, in a peculiar and well-documented spatial context. During the reporting a total of 347 LBPC objects were studied, including 44 construction holes, 239 holes where posts were situated that formed traces of 7 inhabitable constructions and 64 holes of various types, 1 hearth, 2 ditch-type objects and 3 grave objects. Acquired monumental material confirms the current chronological findings which place the discussed settlement within the musical phase of Linear Band Pottery culture.

Malice culture (MC)

At the entire studied area traces of Malice culture were found which consisted of deposit holes of various shapes, sizes and locations. Medium, round, and oval holes were dispersed

spatially at the largest distance from one another. Their presence was found both at the northern, as well as the southern boundary of the motorway lane, that is on an area over 200 m long on the north-south axis. The borders of the MC settlement cannot be explicitly distinguished. Most of the objects were uncovered at the southern part of the studied area (Fig. 2). Among them, a large complex, very typical for the settlement forms of the described culture of over 10 dugout objects joined at edges stands out. This ensemble consists of several larger holes which become separated at the bottom, a row of 4 post holes, a hearth with rectangular outline, and a couple of irregular overdepth dredgings situated in various parts of the said complex (Fig. 2). The layout of the largest settlement objects (or their ensembles) draws the attention as the holes have a visible regular arrangement and are very close to each other, about 30-35 m.

Mierzanowice culture (MRZC)

The fewest objects are connected with Mierzanowice culture. Most of them were found at the research area located at the highest point of the site (17 holes), but, in fact, they were also uncovered everywhere where excavations were carried out. At the lowest part of the area (at the southern boundary of the motorway lane), the exploration of the ground house was completed, the traces of which – consisting of a ditch and posts placed in it – were found in the earlier years of research. It has an identical construction, dimensions, and orientation, as – already mentioned in literature – the first inhabitable building of the discussed culture at this site (and in MRZC in general) (Czekaj-Zastawny, Zastawny 2006).

Lusatian culture (LC)

The material related to LC are numerous and interesting. At the western part of the studied area 89 settlement objects were found. The majority of them were clearly concentrated thereby creating several groups of holes encircling the “empty” areas, free from the traces of the Lusatian settlement (Fig. 2). These groups consisted of 10-12 holes on average, enclosing an area of up to 100 m², within which, most likely, ground, rectangular, inhabitable houses with a construction other than post construction were situated. An exceptionally interesting ensemble of objects was found at the south-western part of the settlement. It is distinctively different from other LC holes, and for the time being it does not have any analogy at the described site. It is a vast (900 × 600 cm) complex of 5 objects enjoined at their edges: 2536, 2687, 2519, 2537, 2562 (Fig. 2). The skeleton of this complex is a large clay hut reaching down to

188 cm below the uncovering level (object 2536). In the central-eastern part of the said clay hut the most interesting object (no. 2687) was found, an approximately rectangular hole in the horizontal outline, and hollow in the vertical projection (Fig. 7, 8). It contained large numbers of vessel fragments, lumps of a threshing floor and chips of charcoal. The boundary between the object and the clay hut is very clear, however, at present it is very difficult to solve the question of the purpose of the

discussed complex of LC objects. On the basis of ceramic characteristics, the Lusatian culture settlement at the studied part of the site, just as at the other parts, has to be connected with the III/IV, and V Bronze Age period.

2006 was the last research season, which completed the wide-gamut rescue excavation works before the construction of the A-4 motorway within the area of site 17 in Brzezie, Kłaj commune.

■